

## РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ МЕТОДИКИ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

### Тема 1. Методика зображувальної діяльності як предмет і наука

Предмет і завдання курсу. Зв'язок методики зображувальної діяльності з психолого-педагогічними науками і образотворчим та декоративно-прикладним мистецтвом. Історія розвитку та становлення методики зображувальної діяльності в українській дошкільній освіті.

#### *Предмет і завдання курсу*

Предмет курсу інтегрує образотворче мистецтво як форму існування краси, засіб входження дитини у світ культури, унікальний спосіб відкриття і пробудження її «сенсорних каналів», формування перцептивної культури, що становить основу художньо-творчих здібностей та образотворчу діяльність дитини в період дошкільця. Вона організується і функціонує як специфічне образне пізнання дитиною соціуму та себе в ньому, як середовище оволодіння образотворчістю, що надає дитині можливість урізноманітнювати форми комунікації із соціумом, моделювати «картину світу», передавати особисті враження про нього за допомогою різних зображувальних матеріалів і технік, переживати почуття захоплення, радості, здивування, піднесення, самоцінності; позбавлятися небажаних комплексів (страх, нерішучість, невпевненість, меншовартість та інше).

**Метою** навчальної дисципліни «Методика зображувальної діяльності» є набуття студентами професійної компетентності що передбачає опанування системою знань щодо ознайомлення дітей дошкільного віку з різними видами образотворчого мистецтва, володіння педагогічним інструментарієм включення дитини у різні види зображувальної діяльності.

Основними **завданнями** вивчення навчальної дисципліни «Методика зображувальної діяльності» є:

- формування у студентів розуміння взаємозв'язку культура — мистецтво — освіта, знань про вплив мистецтва на розвиток дитячої особистості, види образотворчої діяльності дітей дошкільного віку;
- усвідомлення дошкільного дитинства як самоцінного періоду життя людини; осмислення категорії «краса» як чинника особистісного розвитку дитини та дитячої творчості як психолого-педагогічного феномену;
- формування вміння розробляти стратегію освітньої роботи, зміст образотворчої діяльності й умови її функціонування для забезпечення комплексного розвитку особистості;
- уміння визначати й моделювати педагогічну тактику, технологію спілкування з дитиною, методики розвитку різних видів образотворчої діяльності та дитини в них.

## МЕТОДИКА ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

---

- розширення зображувального досвіду студентів, формування теоретичних і практичних засад щодо опанування елементарними образотворчими вміннями та навичками у процесі художньої діяльності;
- формування в студентів вміння методично грамотно застосовувати сучасні засоби та педагогічні технології з художньо-практичної компетентності дітей в практиці роботи закладів дошкільної освіти;
- виховання у студентів ціннісного ставлення до дітей як суб'єктів образотворчої діяльності, естетичного ставлення до краси в природі, мистецтві, людині;
- збагачення емоційно-почуттєвої сфери, стимулювання художньо-образного мислення, проявів уяви та інтуїції, творчого потенціалу особистості.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Методика зображувальної діяльності» студенти повинні **знати:**

- вікові, анатомо-фізіологічні, психологічні особливості дітей дошкільного віку, вікові особливості дітей з різними рівнями розвитку в нормі, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими потребами;
- розуміти і визначати особливості образотворчої діяльності дітей різних вікових категорій, способи її використання у розвитку, навчанні і вихованні дітей раннього і дошкільного віку;
- нормативно-правову базу, мету і завдання освітньої лінії «Дитина в світі культури» Базового компоненту дошкільної освіти;
- теоретичні основи образотворчої діяльності дітей дошкільного віку, вимоги до сучасного заняття в ЗДО, методи і прийоми педагогічного супроводу образотворчої діяльності дітей дошкільного віку, сутність інноваційних педагогічних технологій з образотворчої діяльності дошкільнят, зміст варіативних програм навчання дітей образотворчої діяльності в закладі дошкільної освіти;
- особливості розвитку образотворчої діяльності дітей різних вікових груп.

На основі цих знань студенти повинні **вміти:**

- планувати, організовувати і реалізовувати пізнавальні, розвивальні, виховні аспекти педагогічного процесу в закладі дошкільної освіти;
- аналізувати програмно-теоретичні матеріали;
- добирати та ефективно використовувати педагогічні технології, методи і прийоми керівництва образотворчою діяльністю дітей в закладі дошкільної освіти;
- використовувати різні форми образотворчої діяльності в закладі дошкільної освіти;
- програмувати та впроваджувати в практику роботи інноваційні технології художньо-естетичного розвитку дітей дошкільного віку.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких **компетентностей**:

- здатність до формування у дітей раннього і дошкільного віку естетичного ставлення до довкілля, емоційного сприймання і переживання творів мистецтва;
- здатність до формування у дітей раннього і дошкільного віку елементарних уявлень про різні види мистецтва і засоби художньої виразності;
- здатність до формування у дітей раннього і дошкільного віку досвіду самостійної творчої діяльності у образотворчій діяльності;
- здатність до проєктування, організації, рефлексії та коригування освітнього процесу в закладі дошкільної освіти та оволодіння дидактичною, виховною, організаційною складовими педагогічної компетентності;
- здатність до організації і керівництва художньо-продуктивною діяльністю дітей раннього і дошкільного віку.

### ***Зв'язок методики зображувальної діяльності з психолого-педагогічними науками і образотворчим та декоративно-прикладним мистецтвом***

Студенти мають актуалізувати знання з курсів «Психологія», «Педагогіка», «Методика музичної діяльності», що сприятиме в подальшому формуванню професійної компетентності вихователя дітей раннього і дошкільного віку у методичному аспекті, яка складається з:

- розуміння взаємозв'язку *культура — мистецтво — освіта (педагогіка, культурологія, мистецтвознавство, естетика)*;
- усвідомлення цінності дошкільного дитинства як самоцінного періоду життя людини (*психологія*);
- осмислення дитячої творчості як психолого-педагогічного феномену (*дитяча психологія, психологія творчості*);
- визначення категорії «краса» як чинника особистісного розвитку дитини (*психологія, педагогіка, естетика*);
- уміння розробляти стратегію освітньої роботи, зміст образотворчої діяльності й умови її функціонування для забезпечення комплексного розвитку особистості в ній та за її допомогою (*педагогіка, психологія*);
- уміння визначати й моделювати педагогічну тактику, технологію спілкування з дитиною, методики розвитку різних видів образотворчої діяльності та дитини в них (*педагогіка, лінгводидактика, психологія*);
- постійного прагнення до самовдосконалення себе як творчого, ерудованого педагога (*акмеологія, андрагогіка*).

Стати компетентним педагогом, успішним організатором і супроводжувачем образотворчої діяльності дитини можливо за умов, якщо:

- збагатити свої уявлення про образотворче мистецтво, осмислити його історію як джерело творчих пошуків змісту освітньої програми, розвивальних занять з дитиною;
- зацікавитись образотворчим мистецтвом як елементом культури людства, чинником розвитку особистості;
- оволодіти художньою практикою: зображально-виражальними можливостями матеріалів, техніками зображення у різних видах образотворчого мистецтва (живопис, графіка, скульптура, архітектура, декоративне мистецтво) та особливостям і творчого процесу художника в них; осмислити феномен особи художника як зразка креативної поведінки та життєтворчості для дитини.

### ***МАТЕРІАЛ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОЗНАЙОМЛЕННЯ***

#### ***Історія розвитку та становлення методики зображувальної діяльності в українській дошкільній освіті***

Усі видатні вітчизняні та зарубіжні педагоги минулого (К.Д.Ушинський, Я.А.Коменський, Ф.Фребель, І.Песталоцці та інші) надавали важливого значення дитячій образотворчій діяльності, вважаючи її корисною забавою. Навчання малюванню розглядалося ними як навчальний предмет, спрямований не тільки на оволодіння дітьми першого ступеня загальної системи образотворчого мистецтва, як й на підготовку ока і руки до письма.

Особливий інтерес до дитячого малювання виник у 80-90-ті роки XIX століття. Він обумовлений виникненням нового напрямку психології — дитячої психології, у зв'язку з цим дитячий малюнок почав розглядатися як об'єктивний матеріал для вивчення психології дітей, їх розвитку. З цього періоду теоретичний аналіз дитячої діяльності зазнає впливу тих чи інших напрямків, що склалися в психологічній науці. Так, на початку XX століття біогенетичний закон Е.Геккеля (онтогенез є коротке і швидке повторення філогенезу) стає загальноприйнятою концепцією в розумінні проблем дитячою та педагогічною психологією. Образотворча діяльність дитини, зважаючи на це, розглядається як спонтанний процес поступового розгортання образотворчих здібностей, при цьому виділяються стадії, які з незмінною послідовністю проходять одна за одною.

Цьому періодові належить ряд досліджень зарубіжних психологів, етнографів, мистецтвознавців (А.Ріхард. Малюнки первісних народів; Е.Гроссе. Походження мистецтва; К.Річчі. Діти - художники та інші), присвячених питанню походження мистецтва й установленню подібності дитячих малюнків із мистецтвом первісних народів.

Одночасно з появою зарубіжних теорій розвитку дитячої образотворчої діяльності виник інтерес до дитячого малюнка в Росії. Було перекладено багато робіт зарубіжних авторів — Д.Селлі, К.Бюллера, М.Брауншвіга,

К.Річчі, Г.Кершенштейнера та інших. Вітчизняні дослідники старанно вивчали праці зарубіжних авторів. Спеціальні роботи приділяли увагу аналізу цих досліджень: Л.Оршанський. Сучасний стан питання про дитячі малюнки (1908); І.Соловійов. Біографічний метод у вивченні дитячих малюнків (1913); М.Рибніков. Дитячі малюнки та їх вивчення (1926) та інші.

Особливе значення мала книга відомого фізіолога В.М.Бехтерева «Первісна еволюція дитячого малюнка в об'єктивному вивченні» (1910), положення якої актуальні й у сучасній педагогіці. Ця робота висвітлює переважно ранній період дитячого малювання. Основну увагу В.М.Бехтерев приділяє характеру штрихів, що наносить дитина, вказуючи при цьому на раннє прагнення дітей до відтворення навколишньої дійсності.

Великий інтерес до вивчення дитячого малюнка виявляв Ф.І.Шміт. Він створив музей дитячої творчості в Харкові, а потім кабінет творчості при Всеукраїнській Академії наук у Києві. Мета його досліджень — виявлення закономірностей дитячої творчості. Разом з тим у тлумаченні цього питання він дотримувався ідеалістичних позицій, стверджуючи, що дитина відтворює не дійсність, а образи своєї фантазії.

Найбільшого впливу на теорію і практику художнього виховання в 20-ті роки виявив О.В.Бакушинський — мистецтвознавець, історик, педагог. О.В.Бакушинський стверджує залежність художньої творчості від розвитку сенсорних процесів — сприймання і відчуття; розуміє акт творчості як виникнення образів, що народжуються в душі художника, і вираження їх у тому чи іншому матеріалі. Процес реалізації образу, на його думку, носить інтуїтивний характер: ясна свідомість може не брати в ньому участі. Прекрасний дослідник, чуйний прихильник дитячої творчості, він все ж дотримувався ідеалістичних і біогенетичних теорій.

Значним дослідником дитячого малюнка була також Є.О.Фльоріна, яка поєднала в собі художника-живописця і педагога. Її наукова педагогічна діяльність охоплює великий період з 20-х по 50-ті роки. У педагогічній спадщині Є.О.Фльоріної особливу цінність набуває експериментальне дослідження, яке надало їй можливість виявити творчу безпорадність дітей 6-7 років, образотворчою діяльністю яких педагог не керує. Є.О.Фльоріною були написані підручники, програми, методичні посібники про керівництво образотворчою діяльністю дітей, її друковані роботи, а також численні доповіді і виступи мали великий вплив на практичну діяльність дошкільних закладів. У Є.О.Фльоріної складається тверде переконання в тому, що крім загального керівництва, створення сприятливих умов для творчої діяльності, потрібно навчати їх малюванню. Навчання малюванню розглядається нею як цілісний навчально-виховний процес, у якому поєднується вирішення виховних, навчальних і творчих завдань.

Одним із досягнень у розробці теорії і практики керівництва образотворчою діяльністю дітей у цьому напрямку набули результати багаторічних досліджень Н.П.Сакуліної, узагальнені в монографії «Малювання в дошкільному дитинстві» (1965). Аналізуючи характерні

особливості дитячих малюнків, Н.П.Сакуліна показала, що вони в багатьох випадках обумовлені особливостями зорового сприймання і створених на його основі уявлень дітей про навколишній світ. Н.П.Сакуліною був запропонований метод цілеспрямованого обстеження властивостей предмета, здійснюваного за визначеною схемою: узагальнення – аналіз – узагальнення. Одним із досягнень у вітчизняній педагогічній науці цього періоду стала колективна розробка проблеми сенсорного виховання дітей дошкільного віку.. Теоретичні положення, сформульовані Н.П.Сакуліною, були покладені в основу вивчення специфіки навчання дітей окремим видам образотворчої діяльності: предметному малюванню (В.П.Захарова), тематичному малюванню (А.А.Волкова, Л.О.Раєва), декоративному малюванню (Є.І.Васильєва, Є.Г.Ковальська), ліпленню (О.О.Коссаковська, О.М.Фадєєва, Н.Б.Халєзова).

Психологічні дослідження О.В.Запорожця, Л.А.Венгера, М.М.Поддякова, В.С.Мухіної, О.О.Мелік-Пашаєва та інших допомогли з'ясувати психолого-соціальну природу дитячої діяльності, розкрити механізми, покладені в її основу, установити закономірності розвитку психічних процесів і утворень, що забезпечують успішність оволодіння дитиною образотворчою діяльністю.

На основі результатів цих досліджень у наступні десятиріччя продовжилося подальше більш поглиблене вивчення особливостей навчання дітей різним видам образотворчої діяльності. Системному підходу в навчанні дітей різним видам образотворчої діяльності були присвячені дослідження Т.С.Комарової. Особлива заслуга цих досліджень полягає в тому, що вони були спрямовані не тільки на вирішення проблем навчального процесу, а й творчої діяльності дитини. Проблема поєднання навчальних і творчих завдань у процесі навчання дітей образотворчої діяльності розглядалися також у дослідженнях В.О.Єзикеєвої, В.П.Котляра, Т.Г.Козакової, О.О.Дронової, В.О.Інжестойкової, Г.О.Підкурманної та інших.

Великої уваги дослідники надавали питанням навчання дітей декоративному малюванню. Внаслідок проведених досліджень Є.О.Фльоріна прийшла до висновку, що народне й декоративно-прикладне мистецтво відповідає інтересам дітей, збагачує їх художнє сприймання, спонукає до естетичних переживань і творчої діяльності.

Розвинена в Україні сучасна методика навчання дітей декоративному малюванню (О.О.Дронова, Л.І.Сірченко, Л.Я.Скиданова та інші) базується на матеріалах народного та декоративно-прикладного мистецтва. Дітей знайомлять з їх виразними засобами, які традиційно склалися в різних районах нашої держави, залучають до виконання творчих робіт за мотивами народних розписів.

### **Запитання і завдання**

1. Визначте мету і завдання дисципліни «Методика зображувальної діяльності».

2. Яких компетентностей має досягти майбутній вихователь при вивченні курсу «Методика зображувальної діяльності»?
3. З якими науками пов'язана методика зображувальної діяльності?

### Рекомендована література

1. Котляр В.П. Основи художнього виховання дітей : навч. посіб. Донецьк : вид-во «Ноулідж», 2010. С.63-69
2. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручн. / Сухорукова Г.В., Дронова О.О., Голота Н.М., Янцур Л.А.. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2019. С.5-9